

ФИЛОСОФИЯ ИЛИМДЕРИ
ФИЛОСОФСКИЕ НАУКИ
PHILOSOPHICAL SCIENCES

Арыпбекова К.Б.

КЫРГЫЗСТАНДАГЫ МААЛЫМАТТЫК ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Арыпбекова К.Б.

ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В КЫРГЫЗСТАНЕ

К.В. Арыпбекова

INFORMATION TECHNOLOGIES IN KYRGYZSTAN

УДК: 004/165.0 (575.2)

Макалада бүгүнкү күндө Кыргызстанда кадрдык потенциалды жана билим берүүнү сактоого, IT тармагын өнүктүрүүгө, тармактын стратегиялык маанилүүлүгүн мамлекеттин андап түшүнүүсүнө шарттар түзүлүп жатканы жана эң башкысы – бул мамлекет тарабынан маалыматтык-коммуникациялык технологиялар рыногуна, ушул тармактар үчүн кадрларды даярдап жаткан билим берүү системасына колдоо көрсөтүүсү.

Негизги сөздөр: *коммуникация, репутация, инновация, оффшор, IT-кызмат, маалыматтык технология.*

В статье раскрываются основные идеи в современном Кыргызстане создаются условия: в сохранении кадрового потенциала и системы образования, развитии отрасли IT, осознании государством стратегической важности отрасли и основное – это поддержка государством рынка информационно-коммуникационных технологий, системы образования, которое готовит кадры для отрасли.

Ключевые слова: *коммуникация, репутация, инновация, оффшор, IT услуг, информационная технология.*

The article reveals the main ideas, in today's Kyrgyzstan conditions are created: in maintaining the human resources and education system; development of the IT industry; the state's awareness of the strategic importance of the industry and the main one is the government's support of the market for information and communication technologies, the education system that trains personnel for the industry.

Key words: *communication, reputation, innovation, offshore, IT services, information technology.*

Маалыматтык технологиялар рыногун тейлегендер компьютерлерди, жабдууларды, программалык камсыздоолорду, кызмат көрсөтүүлөрдү өндүрүү менен алектенген компаниялар. Сервистин ар кандай түрлөрү ошолордун эң маанилүү үлүшүн түзөт. Дүйнөдө традиция боюнча рынокту, технологиялык тармактарды кошуу менен, маалыматтык-коммуникациялык технологиялар деп бөлүү кабыл алынган.

Бүгүнкү күндө Кыргызстанда кадрдык потенциалды жана билим берүүнү сактоого; IT тармагын өнүктүрүүгө; тармактын стратегиялык маанилүүлүгүн мамлекеттин андап түшүнүүсүнө шарттар түзүлүп жатат. 2017-жылдын 3-апрелинде Кыргыз Рес-

публикасынын президенти А.Ш. Атамбаев [2] Кыргызстанда билимге негизделген экономиканы, акылдуу, таза адилеттүү «Таза коомду» куруу зарылчылыгын белгилеген. Ошон үчүн ачык, тунук мамлекетти куруу, жарандардын жашоо сапатын жогорулатуу жана ошондой эле Кыргыз Республикасында бизнес үчүн шарттарды жакшыртуу максатында жалпы улуттук цифралык трансформациядагы «Таза коом» программасын ишке киргизди. «Таза коом» - өлкөнүн – 2018-2040-жылдары туруктуу өнүгүү стратегиясынын, адам капиталына жана инновацияларга негизделген, айлана чөйрө менен гармониялуу стратегиянын ачкычы таризиндеги компоненти [2].

IT-кызмат рыногунун тең укуктуу катышуучусу болууга чоң мүмкүнчүлүгү бар өлкө үчүн бул айрым шарттарды аткарганда гана мүмкүн. Эң башкысы – бул мамлекет тарабынан маалыматтык-коммуникациялык технологиялар рыногуна, ушул тармактар үчүн кадрларды даярдап жаткан билим берүү системасына колдоо көрсөтүү. Мында чет тилдерин, өзгөчө глобалдуу рынокто иштегенге мүмкүнчүлүк түзүүчү англис тилин окутууга көңүл буруу зарыл. Иштин андан кийинки маанилүү багыты - автордук укукту коргоо, маалыматтык коопсуздук, программалык камсыздоону карактагандарга бөгөт коюу. Анан, акырында өкмөт ата мекендик фирмалардын кызыкчылыктарын чет өлкөлөргө чыгарын, алар менен байланыш түзүү максатында кыргыз компанияларын чет мамлекеттеги фирмалар менен кызматташууга шарт түзүү зарыл [3].

Кыргызстан эмгек ресурстарына өтө бай. Так ушул ресурс IT тармагынын негизине салынуу керек. Маалыматтык технологиялар тигил же бул өлкөнүн негизги экономикалык звенолорунан болуп баратат. Ошентип, бизнес менен мамлекеттин ортосундагы кооперация эң жакшы жана узак мөөнөттүү натыйжаларды бере алат. Бир бирден бизнес же мамлекет алдыга койгон максаттарына жетиши кыйын жана мүмкүн эмес. Оффшордук программалоодо лидерлик орунду ээлеген Индия Кыргызстанга дүйнөдөгү өз үлүшүн көбөйтүүгө мүмкүнчүлүк бере алат. Дүйнөнүн ар кайсы бөлүктөрүндө кызматтардын жана

зарптоолордун наркынын төмөн болушу компанияларга өздөрүнүн керектөөлөрүн дүйнөнүн глобалдык масштабында чечүүгө мүмкүнчүлүк берет. Потенциалдуу геосаясий конфликттер компаниялардан ар кайсы өлкөлөр боюнча иштерди аткаруу булактарын бөлүштүрүүнү талап кылат.

Чече турган учурдун актуалдуу маселелери, төмөнкүлөр:

- бир тараптан, илимий жетишкендиктерди пайдаланган чакан жана орто ишканалар менен, экинчи тараптан, ири улуттук жана эл аралык фирмалардын ортосундагы байланыштарды өнүктүрүү;

- билимдүү Кыргызстандыктарды ошол жакта жашаганга, иштегенге жана каражаттарын Кыргызстанга инвестициялаганга стимулдоо;

- ишкердик чөйрөсүндөгү климатты жакшыртуу.

Мамлекеттин максаттарына тиешелүүлөрү:

- билим берүү системасын бүтүндөй жана ошону менен бирге ПО иштеп чыгуучуларды реорганизациялоо;

- анча кымбат эмес офистерди жана технопарктерди түзүү;

- IT маселерине адистеше турган министерстволордогу конкреттүү жооптуу орган менен өз ара аракеттенүү;

- профессионалдуу ассоциациялардын IT-рыногу маселелери боюнча өкмөткө сунуштарды берип турууга катышуу;

- иш-чараларды уюштурууда рынокко көмөк көрсөтүү: көргөзмөлөрдү, конференцияларды, ошону менен бирге кыргыз компанияларын чет өлкөлүк иш чараларга катыштыруу;

- өкмөттүн IT рыногун өнүктүрүү маселелери боюнча өлкөнүн ичинде, ошондой эле улуттук компанияларга дүйнөлүк рынокто колдоо көрсөтүү позициясы ачык жана тунук болушу;

- математика, физика, химия жана башка багыттардагы тармактарда фундаменталдуу билими бар адистерди даярдоо жагынан мамлекеттин билим берүү системасына каражатты көбөйтүү.

Кыргызстандын Өкмөтү Кыргызстанды IT-хаб-ка [2] айландырганга ниеттенип жатат, ал Борбордук Азияны, Европаны, Азияны жана Жакынкы Чыгышты да өз ичине кошмок. Бардык өлкөлөрдө бул мамлекеттик деңгээлдеги улуттук долбоор. Биздин мамлекетте «Таза коом» долбоорун ишке ашыруу үчүн даяр экендерин Бүткүл дүйнөлүк Банк, Азия өнүктүрүү банкы, АКШ, Россия, Түштүк Корея, Япония жана башка мамлекеттер билдиришти. Донорлордун акчасы ушул максат үчүн атайын түзүлгөн трасстык фондго түшөт.

Бүгүнкү өнүгүүнүн проблемалары. Маалыматтык технологиялар эл чарбасынан толук ажырап өз алдынча жашай албайт. Мындайча айтканда алар экономикалык өнүгүү деңгээли менен түздөн түз байланышкан жана алар калкка кайсы жерде керек болсо, ошол жерде пайда болот. Ошентсе да бул программаларды мамлекет, айталы, балдарга мектептен баштап маалыматтык технологияларга ээ болууга

мүмкүнчүлүк берген, Интернетти улуттук масштабда колдонууга шарт түзгөн билим берүү тармагында, максатка багыттап ишке ашыруу керектигин далилдейт.

Заманбап маалыматтык технологияларды киргизүү тармагында глобалдашкан дүйнөдөн артта калып жаткан шартта Кыргызстан эмне кыла алат жана эмне кылыш керек?

Максаттарды ишке ашырыш үчүн Кыргызстан эффективдүү мамлекет болушу зарыл. Эффективдүү мамлекеттик аппарат түзүү үчүн концепция же программа эмес, мамлекеттик курулуштун реалдуу механизмдери керек. Ал беш элементтен турушу мүмкүн: мамлекеттик башкарууну чыңдоо боюнча туруктуу комиссия түзүү (АКШда XX к. мамлекеттик башкарууга 11 кардиналдуу реформа киргизилген); ведомстволордун алдында турган маселелерди так аныктоо.

Эффективдүү мамлекет түзүү аркылуу гана биз тышкы дүйнөгө карата стратегиялык маселелерди формулировкакалаганга, дүйнөлүк конкуренциялардагы өз оордубузду издөөгө өтө алабыз.

Маалыматташтыруу, М.Кастельс көрсөткөндөй, техникалык ачылыштарга жана коомдун социалдык керектөөлөрүнө топтолот. Анын маалыматтык экономикасынын жаңы панорамасы маалыматты өнүгүүнүн жаңы жолу катары оптималдуу пайдаланууга негизделет. Кыргызстандагы ушул долбоордун маанилүүлүгү так ушул өзгөчөлүгү менен аныкталат.

Бүгүнкү күндөгү Кыргызстандын репутациясы – дүйнөлүк маалыматтык мейкиндикке байланышып аны башкы дефицит катары кароо керек. Көтөрүлүп жаткан маселелерди коюу жана чечүү үчүн коюлган максатты көздөгөн саясатты иштеп чыгууну жана ишке ашырууну талап кылат. Кыргызстанды дүйнөлүк маалыматтык мейкиндиктеги маанилүү стратегиялык позицияларга жылдыруу үчүн, мындан аркы кайра түзүүлөрдөгү приоритеттерди аныктоо максатка ылайыктуу. Алар: мамлекетти өз максатына жетүү үчүн реформалоо же коомду анын жаратмандык-чыгармачылык күчтөрүн колдоо жана бөлүп көрсөтүү менен реформалоо; басымдуулук кылып жаткан «маалыматтык технологияларды киргизүү» концепциясынан кыргыз коомунун маалыматтык маданиятын өнүктүрүүчү максатка багытталган саясатка өтүү; Кыргызстандын дүйнөлүк коомчулуктагы ордун жана ролун кайра акыл элегинен өткөрүү; конкуренцияга жөндөмү жок тармактарга маалыматты иштеп чыгып бере турган техникалык каражаттардын материалдык өндүрүшүнө караганда, баалуу билимдерди жана маалыматтык ресурстарды өндүрүү приоритетин бекемдөө; жергиликтүү компанияларга бизнес-процесстердин инжиниринги боюнча иш-чараларды өткөрүүсүн стимулдоо жана шарт түзүү, бул аларды тарамдык экономиканын жана глобалдык рыноктун структураларына кошууну камсыз кылат; бюджеттик каражаттарды компьютердик жана коммуникациялык техникаларды системасыз башаламан сатып алгандын ордуна, ведомстволор менен тармактардын башкаруунун бүтүн бир маалыматтык-техно-

логиялык комплекстерин түзүүгө пайдаланууну камсыз кылуу; интеллектуалдык менчикти коргоо боюнча нормативдик-укуктук базаны эл аралык нормаларга ылайык келтирүү, мамлекеттик уюмдар топтогон баалуу билимдерди маалыматтык технологиялар тармагындагы адистерди озунуп даярдоо үчүн шарттарды калыптандырууга жана активдүү пайдалануучу чөйрөнү калыптандырууга киргизүүнү уюштуруу; дүйнөлүк маалыматтык мейкиндиктен бөлүнүп тосулуп калбай, улуттук күч аракетти конкуренцияга жөндөмдүү билимдерди, баалуу маалыматтык ресурстарды түзүүгө концентрациялоо.

«Таза коом» программасынын биринчи максаты [2] – бул өкмөттү цифралык форматка которуу, же көп сандагы мамлекеттик кызмат көрсөтүүлөрдү онлайн форматына которуу, же алардан таптакыр баш тартуу. Мисалы, мамлекет менен жарандардын өз ара алакасы үчүн керек болгон. Ушул маалыматтардын баары менен мамлекеттик органдар өзү ишкер мамиле жасашы керек болот. Соцфонд жарандын карызынын жок экени жөнүндө тактама берет. Бүгүнкү

күндө ал банктар менен активдүү иштеп жатат. Эгерде карыз алган киши банкка келсе, аны тактама алып кел деп кайра жибербейт. Соцфонд карызгердин уруксаты менен маалыматты банкка жиберип коёт. 2018-2040-жылдарда туруктуу өнүгүү Стратегиясында Кыргызстан өнөктөштөрү менен биргеликте жаңы технологияларды жаратып, аны ийгиликтүү колдоно ала турган жаңы муунду өстүрүүнү пландап жатат. Алар жалаң эле Кыргызстанда эмес, дүйнөлүк талаптарга да жооп бериши натыйжада ылайык болот. Жарандар глобалдык цифралык мейкиндикке чыгат.

Адабияттар:

1. Государственная политика Кыргызской Республики в сфере информационной безопасности Р.Токсоналиева (20.01.2015) // <http://www.easttime...fere-itseq/9087>
2. О программе цифровой трансформации Кыргызской Республики «Таза Коом» // <http://tazakoом.kg/>
3. Что такое "Таза коом"? Рассказывают разработчики <https://rus.azattyk.org/a/28558848.html>].

Рецензент: к.филос.н. Жапаров Д.